

Ο ΚΩΔΙΚΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ GILLETTE

Εκτός σειράς

(ένας κώδικας ανάμεσα σε κώδικες)

«Οι λέξεις σού λένε ποιος θα ήθελε να είναι ένας άνθρωπος. Η συμπεριφορά σού λέει ποιος υπήρξε αρκετό καιρό ώστε να γίνει».

Ι. Ο κώδικας συμπεριφοράς

Από όλους τους κώδικες που κυβερνούν τη ζωή των ανθρώπων, ο κώδικας της συμπεριφοράς είναι ίσως ο λιγότερο παρατηρημένος και ο πιο παρών. Δεν είναι γραμμένος στους νόμους. Δεν εμφανίζεται στους κανονισμούς. Δεν διδάσκεται ανοιχτά στα σχολεία. Κι όμως συνοδεύει κάθε άνθρωπο από την αρχή ως το τέλος της ύπαρξής του — διαμορφώνοντας επιλογές, αντιδράσεις, συμπάθειες, αποστάσεις, σιωπές, ακόμη και λάθη.

Όταν μιλάμε για τους λαούς του κόσμου, περιγράφουμε πολιτισμούς, παραδόσεις, συνήθειες, πεποιθήσεις. Όταν μιλάμε για το άτομο, η εξήγηση συνήθως παραδίδεται σε δύο μεγάλους πυλώνες: τη γενετική και την εκπαίδευση. Από τη μια ό,τι κληρονομείται, από την άλλη ό,τι μαθαίνεται. Είναι μια εξήγηση τακτοποιημένη, καθησυχαστική και εν μέρει σωστή. Όμως η πραγματική ζωή δείχνει κάτι πιο σύνθετο. Άνθρωποι που μεγάλωσαν στην ίδια οικογένεια αναπτύσσουν ριζικά διαφορετικές συμπεριφορές. Άτομα από μακρινούς πολιτισμούς αντιδρούν στα γεγονότα με εκπληκτικά παρόμοιους τρόπους. Αδέλφια που τα δίδαξαν οι ίδιοι γονείς παίρνουν αντίθετους δρόμους, ενώ άγνωστοι γεννημένοι σε διαφορετικές ηπείρους μοιάζουν να μοιράζονται την ίδια εσωτερική λογική.

Κάτι λοιπόν ξεφεύγει από τις πιο εύκολες ταξινομήσεις. Είναι αυτό που ονομάζω κώδικα συμπεριφοράς. Δεν φαίνεται με την πρώτη ματιά. Δεν είναι κομψός σαν

ένα επώνυμο κοστούμι, ούτε φανταχτερός σαν τον πλούτο που επιδεικνύεται, ούτε αναγνωρίσιμος σαν μια προφορά ή μια γλώσσα. Δεν αφήνει κανένα ορατό σημάδι στο πρόσωπο ενός ανθρώπου.

Ο κώδικας συμπεριφοράς ζει αλλού. Στον τρόπο που κάποιος αντιμετωπίζει μια δυσκολία. Στην ταχύτητα με την οποία δίνει εμπιστοσύνη. Στο πώς χειρίζεται την εξουσία μόλις την αποκτήσει. Στην επιλογή να κρατήσει μια υπόσχεση ή να την αθετήσει. Στην ικανότητα να περιμένει — ή στην αδυναμία να περιμένει.

Δύο άνθρωποι μπορούν να πουν τις ίδιες λέξεις και να κάνουν την ίδια χειρονομία. Κι όμως ο κώδικας που τους κινεί μπορεί να είναι εντελώς διαφορετικός. Η ορατή συμπεριφορά είναι μόνο η επιφάνεια του φαινομένου. Αυτό που παρατηρούμε κάθε μέρα δεν είναι ο κώδικας, αλλά το αποτέλεσμά του. Όπως ο άνεμος, που δεν τον βλέπουμε ποτέ άμεσα αλλά φανερώνεται στην κίνηση των δέντρων, έτσι κι ο κώδικας αφήνει να τον μαντέψεις μέσα από τις πράξεις, τις επαναλήψεις και τις επιλογές που κάνει ένας άνθρωπος με τον καιρό.

Το πιο ενδιαφέρον γνώρισμά του είναι η σταθερότητα. Οι γνώμες αλλάζουν. Οι ιδεολογίες αλλάζουν. Τα επαγγέλματα αλλάζουν. Ακόμη και οι πιο βαθιές πεποιθήσεις μπορούν να μετακινηθούν μέσα σε μια ζωή. Ο κώδικας συμπεριφοράς, αντίθετα, τείνει να διατηρεί μια αναγνωρίσιμη δομή. Μπορεί να προσαρμοστεί, να εκλεπτυνθεί, να ωριμάσει ή να εκφυλιστεί, αλλά σπάνια εξαφανίζεται. Γι' αυτό κάποιοι άνθρωποι μένουν αξιόπιστοι ακόμη κι όταν χάνουν τα πάντα, ενώ άλλοι γίνονται απρόβλεπτοι τη στιγμή που κερδίζουν κάτι. Γι' αυτό ο χαρακτήρας αναδύεται κυρίως υπό πίεση, όταν οι κοινωνικές μάσκες χαλαρώνουν και η εσωτερική δομή παίρνει τον έλεγχο.

Το να παρατηρείς τον κώδικα συμπεριφοράς σημαίνει λοιπόν να παρατηρείς τον άνθρωπο στη συνέχεια των πράξεών του, όχι στην εξαίρεση των λόγων του. Οι λέξεις μπορούν να προετοιμαστούν. Οι συμπεριφορές, μακροπρόθεσμα, πολύ λιγότερο. Γι' αυτό ο κώδικας είναι ένας από τους πιο πολύτιμους χάρτες για να κατανοήσεις άτομα, οργανισμούς, κοινότητες, ακόμη και έθνη. Δεν περιγράφει αυτό που ένας άνθρωπος δηλώνει ότι είναι, αλλά αυτό που τείνει να γίνει όταν η

ζωή τον βάζει σε δοκιμασία. Και ανάμεσα στη σκέψη και την πράξη υπάρχει συχνά όλη η απόσταση που χωρίζει την πρόθεση από την αλήθεια.

Κάνε μερικά βήματα πίσω και επιστρέφεις στο πρώτο σπίτι — στην αρχή. Σε ανθρώπους που δεν είχαν θεωρίες, που δεν ήξεραν τίποτα από ψυχολογία, κοινωνιολογία ή γενετική. Είχαν μόνο την ανάγκη να επιβιώσουν. Σε εκείνον τον πρωτόγονο κόσμο η αντίδραση δεν ήταν ακόμη πολιτισμική επιλογή ή προσωπικό συμφέρον. Ήταν απάντηση στην ίδια τη ζωή. Ο κώδικας συμπεριφοράς πιθανότατα αρχίζει εκεί: στην παρατήρηση, στην προσαρμογή, στην ικανότητα να διαβάζεις τον κίνδυνο, την εμπιστοσύνη, την απόσταση και το ανήκειν. Πολύ πριν μάθουν οι άνθρωποι να εξηγούν τον εαυτό τους, είχαν ήδη μάθει να αντιδρούν. Πολύ πριν από τις θρησκείες, τα έθνη, τα επαγγέλματα και τις ιδεολογίες, υπήρχαν ήδη άτομα που αντιμετώπιζαν τον κόσμο με διαφορετικούς τρόπους. Κάποιοι παρατηρούσαν πριν δράσουν· κάποιοι δρούσαν πριν παρατηρήσουν. Κάποιοι έχτιζαν συμμαχίες· κάποιοι προτιμούσαν τη μοναξιά. Κάποιοι μοιράζονταν τη φωτιά· κάποιοι την υπερασπίζονταν.

Ίσως ο κώδικας συμπεριφοράς να είναι ακριβώς αυτό: μια βαθιά μνήμη που διασχίζει τον χρόνο χωρίς να γράφει ποτέ το όνομά της. Τα ρούχα αλλάζουν, οι γλώσσες αλλάζουν, οι τεχνολογίες αλλάζουν — αλλά κάτι συνεχίζει να επιστρέφει στις ανθρώπινες επιλογές σαν μια αρχαία, αόρατη υπογραφή.

Γι' αυτό πάντα κοίταζα λιγότερο τις δηλώσεις και περισσότερο τις επαναλήψεις. Λιγότερο τις προθέσεις και περισσότερο τις συνέπειες. Οι άνθρωποι σού λένε ποιοι θα ήθελαν να είναι· η συμπεριφορά τους σού λέει ποιοι υπήρξαν αρκετό καιρό ώστε να γίνουν.

Αυτό δεν είναι ανθρωπολογικό δοκίμιο, ούτε ιατρική πραγματεία, ούτε κοινωνική ανάλυση. Είναι η οπτική ενός ανθρώπου που διασταυρώθηκε με ανθρώπους, χώρες, επαγγέλματα και εποχές της ζωής, κοιτάζοντας τι κάνουν περισσότερο από όσα δηλώνουν.

Κι έτσι, όταν εμφανίζεται μπροστά σου ο φορέας ενός κώδικα διαφορετικού από τον δικό σου, δεν σε εντυπωσιάζει γι' αυτό που λέει. Σε εντυπωσιάζει για το πώς

το λέει. Για εκείνη τη σχεδόν ανεπαίσθητη απόσταση ανάμεσα στη χειρονομία και τη λέξη. Για εκείνη τη φυσικότητα που κανείς δεν μπορεί να μιμηθεί για πολύ. Για εκείνη τη σιωπή που φτάνει πριν από την απάντηση. Για εκείνη την επιλογή που επαναλαμβάνεται με τον καιρό ώσπου να γίνει αναγνωρίσιμη. Και ίσως, αφού σου πει μια ιστορία, να ζητήσει μόνο ένα δολάριο για να τον ακούσεις — γιατί ξέρει ότι η αξία μιας ιστορίας δεν είναι η τιμή που παίρνει, αλλά η συμπεριφορά που καταφέρνει να αφήσει πίσω της.

II. Επίλογος

Ο κώδικας δεν γράφει ποτέ το όνομά του. Κι όμως υπογράφει κάθε επιλογή που κάνεις.

III. Σελίδα του συγγραφέα

Αυτό το έργο δεν έγινε κατά παραγγελία.

Δεν πουλήθηκε.

Δεν δημιουργήθηκε για εμπορικούς σκοπούς.

Γράφτηκε για να δώσει μαρτυρία για την αξία της αυτογνωσίας, του ανθρώπινου χαρακτήρα και της σιωπηλής αρχιτεκτονικής του νου που καμία διάγνωση δεν μπορεί να ονομάσει πλήρως.

Η μόνη αμοιβή που ζητείται είναι ένα συμβολικό δολάριο — όχι ως πληρωμή για το έργο, αλλά ως μαρτυρία μιας κοινής δέσμευσης σε μια κουλτούρα παρατήρησης, ειλικρίνειας και φροντίδας.

Ferdinando